

TÜRK ŞİİRİNDE FOLKLORA DÖNÜŞTE MEYVE

Salim CONOĞLU*

ÖZET

Millî Edebiyat sanatçılarının başlattıkları Yeni Lisân hareketi ile millî değerlere yeniden dönüş mümkün olmuştur. Özellikle Cumhuriyetten sonra Anadolu, şiire, romana, tiyatroya konu olmaya başlamıştır. Bu çalışmada da Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde folklorla dönüşte meyve imgesi, Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Cahit Külebi'nin şiirlerinden yola çıkılarak ortaya konulmuştur. Her iki şairin meyvelerin yer aldığı şiirlerinden örneklerle de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Şiiri, Meyve, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cahit Külebi.

THE RETURN TO FOLKLORE IN TURKISH POETRY WITH FRUIT

ABSTRACT

The Yeni Lisân movement drew attention to national values and particularly in the Republican era Anatolia became a subject for literature. This study discusses the return to folklore in Republican poetry with reference to the use of the fruit theme in the poetry of Bedri Rahmi Eyüboğlu and Cahit Külebi.

Key words: Turkish poetry, fruit, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cahit Külebi

Türkçe, Millî Edebiyat sanatçılarının başlattıkları Yeni Lisân hareketi ile kendi kimliğine yeniden kavuşmaya başlar. Bu hareketin bir başka yönü de, millî değerlere yeniden dönüşü ve bununla birlikte uzun müddettir unutulmuş olan Anadolu coğrafyasının yeniden keşfedilişine zemin hazırlamış olmasıdır. Özellikle Cumhuriyetten sonra Anadolu, şiire, romana,

* Yard. Doç. Dr. Salim Çonoğlu, Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Balıkesir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/5 Fall 2008

tiyatroya konu olmaya başlar. Bu çalışmada da Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde folklorla dönüşte meyve imgesi, Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Cahit Külebi'nin şiirlerinden yola çıkılarak ortaya konulmaktadır.

Folklor ve halk edebiyatı çalışmalarına önem veren, buradan aldıkları unsurları şiirlerinde kullanan bu sanatçılar, bu çabalarıyla çağdaş kültür unsurları ile halk kültürü unsurları arasında bir köprü vazifesi görmüşler ve devrin aydınlarının üzerinde millî kültür kaynaklarına yönelme açısından olumlu bir etki uyandırmışlardır.

İnsanların toplum hâlinde yaşamaya başlamasından itibaren folklor olay ve ürünleri var olmuştur. Genç bir bilim olan folklorun (halk bilimi) konularını halka ait olan her şey ve halkın kültürü oluşturmaktadır. Anadolu, zengin tarihî mirasının yanı sıra folklor olay ve ürünleri bakımından da çok renkli ve çok zengindir. Anadolu gerçeklerini, halk yaşamının özgün yanlarını, geleneksel değerleri, özellikle kırsal alanda etkinliğini sürdüren gelenek ve görenekleri konu edinen romanlar, şiirler, öyküler, bu zengin folklorik ürünlerden yararlanmışlardır.

Bütün uygarlıklarda sözlü edebiyat ve folklor yazılı edebiyata kaynaklık eder ya da yazılı edebiyatı etkiler. Yazılı edebiyatta da sözlü edebiyat geleneğinden ve folklor ürünlerinden yararlanır. Bu nedenle bir toplumun edebiyat ve sanat eserlerinde o toplumu meydana getiren halkın kültüründen aktarılan kimi öğelerin bulunması kaçınılmazdır. Çünkü edebiyat ve sanat eserlerini meydana getirenler, içinde yaşadıkları, temsilcisi oldukları toplumun kültürüyle şekillenmişlerdir.

Millî değerlere yeniden dönüş ve bununla birlikte uzun müddettir unutulmuş olan Anadolu coğrafyasının yeniden keşfedilişine zemin hazırlanması, Yeni Lisân hareketiyle başlar. Bu dönemde Türkçülük hareketinin siyasî anlamda halka doğru yönelişi, edebiyat alanında da ulusal kaynaklara dönme düşüncesini oluşturmuştur.¹ Akabinde I. Dünya Savaşı sonlarına doğru ortaya bir başka fikir akımı çıkar. Bu, meşrutiyet

¹ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Toker Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

döneminin üç yaygın ideolojine bir anlamda tepki olarak doğan Memleketçilik cereyanıdır. Bu fikri yaymak için çıkarılan Anadolu mecmuasında “Anadolu’yu Türk kültürünün bir kaynağı” olarak gören bir anlayış benimsenmiştir. İlk olarak felsefeciler tarafından ortaya konulan Memleketçilik, kısa sürede edebiyata da yansımış ve Cumhuriyet Döneminin en yaygın edebî hareketlerinden biri olmuştur.² Cumhuriyet sonrasında ise özellikle bir aydınlanma hareketi olarak da algılanan Halkçılık prensiplerine uygun olarak yurt gerçeklerinin dillendirilmesi, Anadolu insanının, Anadolu coğrafyasının edebî eserlere konu edilmesi veya bir başka deyişle Anadolu gerçeğinin edebiyatın ana malzemesi hâline gelmesi olanca hızıyla devam etmiştir. Kemal Karpat, halkçılık kavramının kültürel olarak: “Folklordan yararlanıp çoğunluğun konuştuğu arı dili esin kaynağı diye benimseyerek Türk edebiyatını hayata ve doğaya yaklaştırmak”³ anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Anadolu gerçeğinin bu şekilde dillendirilmesi, bir anlamda “Türklerin mektepten memlekete gelmeleri ve memleketi Türk edebiyatının çerçevesi haline getirmeleri”⁴ düşüncesini de öngörmektedir. Mehmet Kaplan’a göre: “Barış devrinden sonra dikkatlerin ve çalışmaların asırlar boyunca ihmal edilen Anadolu’ya çevrilmesi, edebiyatta da derin akisler bırakır.” Diğer yandan İsmail Hakkı Baltacıoğlu da özellikle halkçılık ilkesinin eğitici yanıyla ilgili şunları söylemektedir: “Edebiyatın halka hizmet etmekten başka bir ödevi olacağını düşünemiyorum. Halka hizmet etmeyen bir edebiyat mutlaka soysuzlaşmaya başlar.”⁵ Böylece, şiirlerde, romanlarda, piyeslerde Anadolu tasvir edilmeye başlanır ve Faruk Nafiz, Ahmet Kutsi Tecer, Ömer Bedrettin gibi şairler daha sonra da devam edecek bir memleketçi şiir akımı meydana getirirler.

² Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Selçuk Yayınları, Konya 1966.

³ Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

⁴ Yahya Kemal Beyatlı, “Memlekette Bahsedilen Edebiyat”, *Edebiyata Dair*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1984.

⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Edebiyatta Türk’e Doğru”, *Türk’e Doğru*, Yeni Adam Yayınları, İstanbul 1942.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/5 Fall 2008

Bu durum Tek Parti döneminden 1970'li yıllara kadar edebiyat ve düşünce alanına egemen olmuştur. Özellikle tek parti döneminde aydın ve halk arasındaki mesafeyi kapatmayı ve toplumsal sorunları ele almayı düşünen iktidar, ressamların milli sanat ruhunun daha realist olarak inkişafını mümkün kılmak maksadıyla Anadolu'ya gitmelerini kararlaştırmıştır. Bu, Anadolu gerçeğinin resim sanatına da girmesini sağlamıştır.⁶ Diğer taraftan Tanzimat'la beraber yüzünü batıya dönen Türk edebiyatı da bu anlamda yeni bir kaynağa ihtiyaç duyuyordu ve bu kaynak hemen yanı başımızdaki Anadolu'ydu. Bu konuda Tanpınar şu tespitleri yapmaktadır: "Anadolu'nun her şehrinde, her kazasında ruhun nefha nefha estiği yerler var. Daha hiç kimse onlardan bahsetmedi. Halbuki Türk peyzajı, unsurlarının sadeliği ve telkin ettiği hislerin kesafeti itibariyle bahse değen bir şeydir. Bizi Avrupalıların kendilerinden aldığımız şeyler için beğenmesi ve bize hayran kalması mümkün değildir. Olsa olsa aferin der geçerler, bizde asıl bizim olan şeyleri tanıttığımız zamandır ki, bizi beğenip seveceklerdir; çünkü o zaman güzelliğin, kendi kendini tahakkuk ettirmenin yolunda kendileriyle müsavi görecektir. Aynı şey şiirimiz için söylenebilir."⁷

Bu anlamda, Anadolu'nun doğal ve toplumsal coğrafyasının tekdüze ve romantik algılanışını bir yana bırakan ve daha gerçekçi bir memleket şiirine yönelen şairlerden birisi de Cahit Külebi'dir: "Külebi'nin şiiri doğal bir şiirdir. Ne demek bu? Külebi'nin şiiri, sürekli doğaya gönderme yapan bir şiirdir, demek. İnsana ve onun yapıp etmelerine ilişkin her şey, doğa bağlamı içinde, doğal-olan'a gönderme yapıldığında anlam kazanır Külebi'de. Neden ve kimden söz ederse etsin doğaya gönderme yapar Külebi. Kadınlardan mı söz edecektir. Kadınlar sanki söğüt ağaçları, mavi dereler ya da yeşeren otlar olmadan anlaşılamazlarmış gibi kurar şiirini. Sevgilisinin gözleri 'yeşil yaylalar'dır; elleri 'beyaz güller' gibidir; yanakları 'güz elması'na benzer. Kırdan evler bile, Külebi için 'topraktan yeşermiş gibi'dir. Şöyle de söylenebilir:

⁶ Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergah Yayınları, İstanbul 1992, s. 91.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/5 Fall 2008

Külebi şiirinin genelinde doğa / Kültür sorunsalı ortadan kalkar; kültürel-olan'a ilişkin her şey doğal-olan'a dönüştürülerek anlatılır.”⁸

Külebi'nin büyük kent karşısındaki konumu doğayı olumsuzlayan istiarelerle bildirilir. Doğaya, doğal olana karşıttır büyük kent; bu yüzden de şairi ürkütür, doğal olanı özletir. Büyük kentle ve büyük kent yaşamı ile bir iletişim kuramaması, kentin doğal olmayan işaretler taşımasıdır. Köyden kalkıp büyük kente yerleşmenin yarattığı yabancılaşma, kaybolma ve yalnızlık duygularını Külebi kendisi yaşamıştır. Üstelik, iç göç olgusu henüz Türkiye’de bir akın hâline gelmemişken, 1930’larda yaşamıştır. *Şiir Yöntemim* adlı şiirinde, şiirini şekillendiren iki önemli ustadan bahseder. İlk ustası, “belleğinde akıp giden ırmak” olarak tanımladığı halktır. İkinci ustası ise şiirlerinin alın teri olan doğa ve doğaya ait unsurlardır. Taşları düzleyen rüzgâr gibi, dizeleri de doğayla yontulmuştur. Bu bağlamda, *İstanbul* adlı şiirinde de, şehre kavun taşıyan kamyonlar, ona Niksar’daki evinde bir serçe kuşu gibi hür olduğu çocukluk zamanlarını hatırlatacaktır.

Kamyonlar kavun taşır ve ben

*Boyuna onu düşünürdüm
Kamyonlar kavun taşır ve ben
Boyuna onu düşünürdüm
Niksar’da evimizdeyken
Küçük bir serçe kadar hürdüm⁹*

Burada, ‘kamyon’ ya da ‘taşıt’ istiaresinin, doğaya, doğal olana karşıt olana gönderme yapmada, sık sık tekrar edilen bir istiare olduğunu söylemek gerekir. Yine bir başka şiirinde, zerdali çıkar karşımıza. Kışı tamamlayan 45 günlük bir devre daha vardır ki, bu da 21 martta başlayıp 6 mayısa kadar geçen süredir. Anadolu’da bu süreye “dokuzun dokuzu”, “april beşi”, “leylek kışı”, “oğlak kışı” gibi isimler verilir. Hayvan ve

⁸ Hilmi Yavuz, “Cahit Külebi İçin”, Zaman Yazıları Köşesi, Zaman Gazetesi, 01.07.1997.

⁹ Cahit Külebi, *Atımın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 13.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

bitkileri sert soğuklardan korumak için “sayılı”yı bilmek zorunludur. Sayılıyı şaşırıp da olabilecek yalancı bahara aldanmamak gerekir. Cahit Külebi de “Zerdali Ağacı”nı bunun için uyarıyor:

*Havalar güzel gidiyor
Sen de çiçek açtın erkenden
Küçük zerdali ağacım,
Aklın ermeden.
Bak kurt gibi kalın yapılı
Görmüş geçirmiş ağaçlara
Küçük zerdali ağacım,
Pişman olursun sonra.
Zemheride bahar mı olur
Sakin erkenden çiçek açma
Küçük zerdali ağacım¹⁰*

Onun şiiri Ahmet Oktay’ın ifadesiyle bir boyun eğmenin veya ayaklanmanın şiiri değildir. Diş gıcirtısı çok sonra işitilecek bir derin kederin sesidir. *Doğu* şiirinde gözlerini bu bölgeye çeviren şair, geneli tasvir etmektedir:

Kara kan akar gecelerden
*Ölüm akar, çaresizlik akar
Yalazlanan ışık, köpek sesleri
Horoz sesleridir, toz gibi kalkar
İşte doğu bu. Kalmışlık, suskunluk
ve acı
Gül dediğin orada kır çiçeğidir
Işkıdır, çadırıdır yemiş dediğin
Ecel şerbetidir yarin elinden
İçtiğin içeceğin¹¹*

Külebi, kendisini Anadolu’nun sözcüsü kılmıştır şiirlerinde. Bu yüzden yeni geldiği şehrin anlık sevinçlerine hemen teslim olmaz. Zihnindeki kır görüntüleri, izlenimleri olanca acılığıyla yaşamaktadır

¹⁰ Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 35

¹¹ Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 77.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

henüz. *Hikâye* şiirinin şu dizeleri bu acıyı ve kötümserliği ortaya koyar:

*Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu,
Ben bu yüzden serinliğine hasretim
Okşa biraz¹²*

Külebi'nin şiirlerinde meyveyle, tabiatın bir unsuru olarak sık sık karşılaşılır. Bunun yanında meyve, insanın anlatımında, *Türküler* şiirinde olduğu gibi, benzetme olarak da kullanılır:

*İnsan kalbi, kıyasız deniz, yapraksız
ağaç
Mahzun dünyamızın yıldızları.
Her seven alıp gitse ne olur
Bir mendil kiraz gibi kızları*

Veya yine aynı şiirde:

*Düşünce. Düşünce. Düşüncelerim
Dalgalar, dalgaların ardında.
Ya benim kederim vişne ağacı
Ya senin çiçeklerin.¹³*

Anadolu coğrafyasının bozkır ve yoksul durumu Külebi'nin şiirlerinde hâkim manzara durumundadır. *Yangın* şiirinde, nar ağaçlarının kurşuna tutulması, memleket coğrafyasına ve halk kültürüne karşı takınılan ihmalkâr ve şuursuz tavrın sembolik bir ifadesi olarak kullanılmaktadır:

¹² Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 15.

¹³ Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 46.

*Önce gelincikleri yolduk
Nar ağaçlarını tuttuk kursuna
Ardından andızları devirdik
Aptallık, bilinçsizlik, bir hiç uğruna¹⁴*

Günler Bana Bir Hikâye Anlattı şiirinde önce çeşitli olumsuz insan manzaralarını ortaya koyan şair, insana duyduğu acımayı ve onların dünyanın güzellikleri karşısındaki hoyratça tutumunu dile getirir:

*Bizimdir rüzgârı, ağacı, meyvesi
Bizimdir dostluğu, kardeşliği,
sevdası
Ama biz insanoğulları
Babadan mirasa konmuşuz
Her gün bir taşını söker atarız
Hele bir işimize el versin
Tozu dumana katarız.¹⁵*

Bu hoyratça tutum, *Üst Üste İki Dağ Lalesi* şiirinde de devam eder ve şair yüzyıllar boyunca çekilen tüm acılara rağmen yine de kiraz ağaçlarının yeşermiş olduğundan dem vurur. Bu mısralarda, kiraz ağacının, yaşamının, varolmanın bir ifadesi olarak kullanıldığını da söylemek mümkündür. Şair, kiraz ağacına, yeniden doğuş ve dirilişle ilgili sembolik ifadeler yüklemiştir:

*Halkın tanrıçası olduğundan
Yüzyıllar boyunca çekilen acısın
Yine de zamanla savaşa savaşa
Yeşermiş bir kiraz ağacısın¹⁶*

Işık Dönencesi'nin IX. bölümünde tabiata duyduğu özlemi dile getirirken kiraz ağacıyla güzel bir

¹⁴ Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 75.

¹⁵ Cahit Külebi, *Bütün Şiirleri*, Adam Yayınları, İstanbul 1996, s. 62.

¹⁶ Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 92.

anne imajı çizer. Bu mısralarda doğanın bütünü anne olarak, kiraz ağacı ve diğer unsurlar da onun dili olarak algılanmıştır. Dolayısıyla kendisinin dilini de doğanın diliyle bir anlamda özdeşleştirmekte ve bu yüzden bütün meyveleri doğanın dili olarak görerek, meyvelerle konuşmaktadır:

*Doğa anne biliyor musun gözlerin iki dağ göleti
Kiraz ağaçlarından damlıyor ılık sesin¹⁷*

Bir Mutsuzluk Türküsü şiirinde, daha farklı bir üslûp içinde görülür. Bu şiirde de meyveleri kullanmıştır. Ancak diğer şiirlerinden daha farklı olarak üslûp daha kapalı ve semboliktir:

*Sana ırmaklardan bir rüzgâr saç gönderdim
Bir çift göz gönderdim badem çağlasından
Bir çift dudak gönderdim, sıcak bir ten
Ayvayla sedef karışmasından¹⁸*

Külebi, kadını tasvir ederken meyveden yararlanır. Şair, kadını tasvir ederken ona doğrudan her hangi bir isim vermez ve dolaylı isimlendirmeyi tercih eder. Bunu da benzetme yoluyla yapar.¹⁹ *Elma Yiyen Kadın* şiirinde olduğu gibi:

*Dudakların elmadan etli
Böcek gibi kara gözlerin
Sen mi tatlısın, şaşırdım kaldım
Elma mı tatlı²⁰*

Aynı tavır, *Gel Seninle Resim Yapalım* şiirinde de devam eder:

¹⁷ Cahit Külebi, *Bütün Şiirleri*, Adam Yayınları, İstanbul 1996, s. 18.

¹⁸ Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 88.

¹⁹ İsmail Çetişli, *Cahit Külebi ve Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 128.

²⁰ Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 53.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

*Gel seninle resim yapalım
Bir yüz çizelim ince
Küçük nezleli bir burun
Ve gözle zeytin iriliğinde
Sonra bir gelincik, ince bir boyun,
Soyulmuş bademden daha ak bir ten,
Öyle bir yüz ki seher vakti
Mutluluk estirsin güneş doğarken²¹*

Bir şair, ölüm üstüne yazar en güzel şiirini. Külebi de, kendi ölümünün üzerine yazdığı *Bir Gün Bir Köy Evi Bacasından* isimli şiirinde unutulmuşun yürek parçalayıcı çelişkisi üzerinde durur. Daha önce ifade edildiği gibi, kendisini doğanın bir parçası olarak algıladığı için bu şiirinde de, kendi yok oluşunu doğadan bir eksilme olarak algılamaktadır:

*Bir gün bir köy evi bacasından
Kara bir duman göklere çıkacak,
Külebi ölmüş dediklerinde
Umurunda bile olmayacak.*

*Erzurum taşı gözlerinde
Herkesi ışıklar parlayacak
Yine de belki de birkaç kadın
Benim için yas tutup boyanmayacak.*

*O ince mavi bileklerin
Gür çeşmelerden akacak,
Yine de belki de birkaç kadının
Kırpiklerinde damlalar toplanacak.*

*Sesin, o sıcak kiraz sesin
Sevecenlikle tınlayacak,
Yine de belki de birkaç kadın
Günlerce Meryemana gibi susacak.²²*

²¹ Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 89.

²² Cahit Külebi, *Atmın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 101.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Asıl ününü resim alanında yapan Bedri Rahmi de, daha ilk gençlik yıllarından itibaren resimle edebiyatı, şiiri bir arada götürmüştür. Onun şiiri 1940-1950 arası Türk şiirine hâkim olan söylemlerin hiç birisine bağlanmaz. Şair, çağdaşı olan şairlerde hâkim olan temalardan çok, halk diline, halk kültürüne yönelmeye çalışmıştır. Onun halk sanatına, daha uygun bir söyleyişle folklorik malzemeye ilgisi daha Fransa'da iken başlamıştır. Fransa'dan döndükten sonra da tek parti yönetiminin düzenlediği yurt gezileri çerçevesinde dört aya yakın Anadolu'ya gider²³. Bu durum doğal olarak Bedri Rahmi'nin şiir dilini, dünyaya bakışını etkilemiştir. Böylece meyveler, türküler, nakışlar, kilimler onun şiirinin ana temalarından biri olmaya başlar. Bundan sonra bir Anadolu yazması gibi yazıp kilim gibi dokuyacaktır şiirini. Çok sevdiği kirazları, narları, dutları işlemeye başlayacaktır kağıtlara. *İnsan Kasidesi* adlı şiiri bu yönelişi açıkça ortaya koymaktadır:

*Oğul oğul
Şair olmasına şairsin
Amma velakin itiraf eyle ki
Hep kadınlara ve meyvalara dairsin
Kabahatin hepsi senin değil
Böyle doğmuşsun*

Paris'ten döndüğü sırada Tan gazetesinde yazdığı *Anadolu Kavağı* adlı yazısı Anadolu'ya dönüş ve şiirlerinde ona ait ürünleri, meyveleri konu etme anlamında bir anahtardır: "*Orada kavağa benzer bir şey yok ama Anadoluluğuna diyecek yok. Şu evlere bakın mis gibi, bir Amasya elması gibi Anadolu kokuyor.*"²⁴ Şairin meyvelere olan ilgisi ilk şiirlerinin toplandığı *Yaradana Mektuplar*'da sezilmektedir. *Aslını Ararsan* şiirinde:

²³ Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

²⁴ Bedri Rahmi Eyüboğlu, "Anadolu Kavağı", *Gece Yarısı*, İş Bankası Kültür Yayınları, Derleyen Mehmet Hamdi Eyüboğlu, İstanbul 2002, s. 143.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

*Aslını ararsan;
Biz bu dünyada her şeyi olmuş bitmiş bulduk.
Gökyüzü çoktan çatılmış
Toprak yuğrulmuş sığağı sığağına
Petekler dolmuş ağzına kadar
Narlar yarılmış.²⁵*

Ve yine aynı kitabın *Beşinci Mektup* başlıklı şiirinde:

*Ve günlerden bir gün kapının eşiğine,
Nar taneleri gibi serpip kanımı
Ve kendi elçeğimle bir karanfil gibi koparıp canımı,
Pencerenin demirlerine bağlardım.²⁶*

Derken, evrenin sırlarını, gizemini tek bir nar tanesinden çözmeye çalışmaktadır. Özellikle ilk şiirlerinde halk kaynaklarına dönüş konusunda ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu'nun Türkiye'nin sanat alanındaki eski varlığının halk sanatı, divan sanatı ve mistik sanat olduğunu vurgulayan "Yeni Türk Sanatkârı Yahut Frenkte Türk'e Dönüş" yazısından Bedri Rahmi'nin kaynak konusunda ağabeyi ile aynı istikamette olduğu anlaşılıyor. Bu bağlamda, onun, meyveleri mistik anlamda da kullandığı görülüyor. *Can Eriği* şiirinde:

*Bir kelime buldum çın çın öter:
Adı candır
Bir erik kopardım can dalından;
İçi can dolu,
Adı can, yaprağı can, lezzeti candır.²⁷*

²⁵ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Dol Karabakır Dol*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003, s. 45.

²⁶ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Dol Karabakır Dol*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003, s. 23.

²⁷ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Dol Karabakır Dol*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003, s. 30.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Dizelerinde hem bu eğilimin hem de Yunus'un izlerini bulmak mümkündür. Bu izler ve mistik eğilim, *Açıl Toprak Açıl* şiirinde:

*açıl toprak açıl
yabani incirin dallarına su yürüsün
bize meyvelerini dirhem dirhem sunan
emektar ağaçlarından özünü
piç fidanlardan meyveni esirgeme;*

*Oğlum Mehmed'e şiirinde:
dalından ayrılan meyveye kulak ver
hala içerisinde toprağın uğultusu
ve için için akan serin çeşmeler
ısr meyveleri tosunum birer birer
insanoğlu cennetlerin en güzeline
meyveleri ısrarak girer*

Bahçeler Dolusu şiirinde de:

*sükut sükut serviler dolusu
sarhoş sarhoş petekler dolusu...ve can
çilek gibi ağızda
her nefes bir erik dalı*

şeklinde devam eder. Ama burada da fazla kalmaz Bedri Rahmi. Kısa süre tamamen Anadolu'ya, Anadolu'nun güzelliklerine döner. *Eren'e Mektup* şiirinde, sırtımızı döndüğümüz bu güzellikleri, kuş uçmaz kervan geçmez bahçelerde çürüyüp dağılan meyvelere benzetir ve şairin görevinin kendi ellerimizle bu meyveleri devşirip insanlara uzatabilmek olduğunu söyler. Bedri Rahmi'ye göre doğa kendi işlevini yerine getirir, bunu insanlığın yararına sunar ve bunun hesabını yapmaz. Bir meyve ağacının altından gelip geçen herkes onun meyvelerinden istifade eder. Dağ başında ise bu meyvelerden kuşlar ve diğer hayvanlar faydalanır İnsanoğlu da böyle olmalı, kendiliğinden üretmeli, sunmalı ve bunun hesabını yapmamalıdır:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

*Henüz olmamışken ham buruk yeşil yeşil
Meyveleri kopartılmış ağaçlar vardır
Bir de kuş uçmaz, kervan geçmez bahçelerde
Petek petek ballanır meyveler beyhude yere
Yarırlılar dudak dudak güneşten baldan,
Sonra bükülür boyunları bir yanları çürür
Olgun bir meyve dalında ne kadar durur
Kuş uçmaz kervan geçmez bahçelerde
Dağılıp giderler bir bir²⁸*

.....
*Ne güç bir ağaç misali meyve verebilmek
Sonra kendi ellerimizle devşirebilmek kendi meyvemizi
Uzatabilmek insanlara; alın taze taze diyebilmek*

Şiirinde halk kaynağından yararlanmış coşkulu bir sevgi sıcaklığı vardır Bedri Rahmi'nin. Kalender bir gönül genişliği, yasalardan kurtulmuş bir özgürlük, hoşgörülü insan yakınlığı, sanat eserlerine karşı sonsuz bir hayranlık, halk dilinden derlenmiş söz, deyim zenginliği, yaşama mutluluğuyla dünyayı bir bayram güzelliğinde gören iyimserlik, birdenbire hüznü ve öfkeye dönüşler eserlerinde gözlenen özelliklerdir.²⁹ *Kiraz Ayı Geliyor* şiirinde olduğu gibi:

*Kiraz ayı geliyor!
Çok uzaklarda bir iğde ağacı
Korkunç bir sükun ile nefes alıyor*

.....
*Kiraz ayı geliyor çocuklar!
İlk gün onar tanelik kiraz demetleri
Sonra ağzına kadar dolu kiraz sepetleri
Daha sonra pembe bir çift kulağın arkasından bakan
Sarı kirazların bal rengi gözleri*

.....
*Gözleri kiraz kokan çocuk
Kiraz ayı geliyor³⁰*

²⁸ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Dol Karabakır Dol*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003, s. 86.

²⁹ Rauf Mutluay, *100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1973, s. 379.

³⁰ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Dol Karabakır Dol*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003, s. 45.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Çil Çil şiirinde ise bir kayısı dalında coşkulu bir sevgi sıcaklığı, aşk içinde erimenin güzelliği vardır:

*Bir kayısı dalı mavilik içinde
Çilli yaprakları ıstık içinde
Pembe damarları çırılçıplak
Hepsi de üç türlü yeşil içinde,
Mernuş der ki:
İş var işin içinde
Ne güzel erimek aşk içinde
Neylersin
Zerresi kalmuş benim içimde³¹*

“Ben, her şeyin güzelini bu kütle arasında buldum. En güzel yüzü onlarda seyrettim. En güzel sözü onlarda işittim.”³² diyen Bedri Rahmi'nin yüreğinde, ciğerine dek işlemiş bir memleket sevgisi vardır. Bunu dile getirirken yine meyvelere yaslanır. *Türküler Dolusu* şiiri bunun güzel bir örneğidir:

*Kirazın derisinin altında kiraz
Narın içinde nar
Benim yüreğimde boylu boyunca
Memleketim var
...
Elma dalından uzağa düşmez
Ne yana gitsem nafîle
Memleketin hali gözümde gitmez
Binbir yerimden bağlanmışım
Bundan ötesine aklın ermez.³³*

³¹ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Dol Karabakır Dol*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003, s. 88.

³² Bedri Rahmi Eyüboğlu, “Halkın Sanat Anlayışı”, *Ses*, İstanbul Şubat 1940.

³³ Bedri Rahmi Eyüboğlu, “Halkın Sanat Anlayışı”, *Ses*, İstanbul Şubat 1940, s. 101.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Bu sevgi yüzünden olsa gerek, Trabzon denilince aklına önce karayemiş gelir. Bahçeler dolusu zindan yeşili, için için kandil kandil ballanan:

*Trabzon deyince aklıma bir salkım kareymiş gelir
Bahçeler dolusu zindan yeşili
İçin için kandil kandil ballanır
Kandiller içinde bir kandil yanar³⁴*

Şehirdekilere Gazel şiirinde doğal olmayana karşı bir tepki vardır. Onlara çiçek götürmeyelim kolonya sürsünler, taylarımızı sıpalarımızı anlatmak için boşa nefes tüketmeyelim onların tahtadan atları var³⁵ diyen şairin *7 Tane Erik Ağacı* adlı şiiri de meyve ağaçlarını yok ederek yerine ruhsuz binalar dikenlere bir baş kaldırmıştır. Beyoğlu'na çıkan bir yokuşun başındaki bir arsada bulunan yedi erik ağacının hikâyesidir bu. Onun dallarının kırık olması yazın geleceğine dair bir işarettir ama:

*Kestiler yedi tane erik ağacının yedisini birden diplerinden
Henüz yeşermeye başlamışlardı çitür
çitür
Körpe bir salatalık yeşili inceden
Islak, nemli, ümitli
.....
Elveda benim her mevsim dalları kırılan
Sıska çelimsiz
Ama son yaprağına son eriğine kadar cömert erik
Ağaçlarım
Ne zaman yolum düşse
Gözlerimi yumup sizi hatırlayacağım³⁶*

³⁴ Bedri Rahmi Eyüboğlu, "Halkın Sanat Anlayışı", Ses, İstanbul Şubat 1940, s. 227.

³⁵ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Karadut*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 24.

³⁶ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Dol Karabakır Dol*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003, s. 122-123.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Ressamlığından gelen renk tutkusu şiirlerine de yansımıştır şairin. Şiirlerinde bazen natürmortlar da çizer:

*Susadım
Üç tane elma soydular üç tane portakal
Nafile
Bir çimdik somunun yerini tutmadı³⁷*

ve bir de peyzaj:

*Bir gemi vardı büyük beyaz rahat
Gamsız kasvetsiz kalender
Şarkılar içinde gelir şarkılar içinde giderdi
Bir gemi vardı
Köstence'den delişmen seyyahlar
Yafa'dan portakal taşırdı
Tam bizim evin önünde dururdu³⁸*

Şairim şiirin gerçeğini köy türkülerinde buldum diyen şair, bir köy türküsü duyduğunda içinde kopan fırtınaları yine meyveyle dile getirir:

*Ah bu türküler köy türkeleri
Olgun bir karpuz gibi yarılır içim³⁹*

Kimi zamanda sevgiliyle birlikte anılır meyve, Ah! Sen... şiirinde:

*Sen yok musun sen
vişnenin vişneliğini
Kayısının kayıslığını*

³⁷ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Karadut*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 47.

³⁸ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Karadut*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 48.

³⁹ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Karadut*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 104

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

*Üzümün üzümlüğünü bildiği kadar kendini bilsen,*⁴⁰

diye seslenir, kimi zaman *Elma Kabuğu*'nda:

*Amma da çok şey istiyorsun birader
Elmadan sadece kabuğunu iste
Verirse ne mutlu
Öp de başına koy.
Soyunmuş elma çırılçıplak cascavlak
Tir tir titrer, üşür
Utanır küser.
Gül yanaksız elma kaç parider,*⁴¹

kimi zamanda *Üzüm Yeşili*'nde olduğu gibi üzüm yeşiliyle gezintiye çıkar:

*Gel benim üzüm yeşilim
Nar ağacına gidelim....
Gel benim üzüm yeşilim
Haydi maviye gidelim
Biz değmesek mavi küser
mavi bizziz ne haltered*⁴²

Ve son olarak *Karadut* şiirinden de bahsetmek gerekir. Sevgilisine karşı olan sevgisini ifade ettiği bu şiir de şairin,

*Karadutum çatalkaram çingenem
Nar tanem, nur tanem, bir tanem*

veya

*Gülen ayvam, ağlayan narımsın
Kadınım, kısrağım, karımsın*

⁴⁰ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Karadut*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 301.

⁴¹ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Karadut*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 316.

⁴² Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Karadut*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 324-325.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/5 Fall 2008

dizelerinde görüleceği gibi, Türk masallarından alıp biraz değiştirmek suretiyle kendisine mal ettiği deyimlerle⁴³ ve bu deyimleri sevgiliye atfetmesiyle önemlidir. Bunun yanı sıra bu dizelerde benzerlerin seçilişi imgesi de göze çarpmaktadır. Halk zihninde bu hep vardır. Şair, bütün insanları bir nar tanesi olarak değerlendirmiştir, aslında hepsi birbirinin aynıdır ancak bunlardan sadece birisinin seçilişi önemlidir.

Sonuç

Cumhuriyet Devri Türk edebiyatı, hemen hemen bütün edebî türlerde 1940'lı yıllara kadar halk hayatına, millî ve yerli değerlere dönük bir yapı arz eder. Bu yapılanmanın başlangıcı Genç Kalemler hareketine kadar gitmektedir. Özellikle Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ve ardından Cumhuriyetin ilânının getirdiği coşku ve ivme, şair ve yazarların gözlerini Anadolu'ya çevirmelerini sağlamış ve yıllardır ihmâl edilen Anadolu coğrafyası, kültür ve değerleri, edebî eserlerde işlenilmeye başlanmıştır. Bu anlamda, Cahit Külebi ve Bedri Rahmi, doğdukları coğrafyayla besledikleri şiirlerini, modern şiirin verileriyle harmanlayarak, kendine özgü motiflerle besleyerek ortaya koyan şairlerimizdendir. Bedri Rahmi ve Cahit Külebi özelinde belki de en dikkati çeken şey, bu şairlerde meyve istiarelerinin folklorik bir malzeme, romantik bir duyarlık ve cinsel bir istiare objesi olmaktan öte, kozmolojik bir algıyı yansıtmalarıdır. Türk folkloruna inip, buradan aldıkları unsurları şiirlerinde kullanan bu sanatçılar, bu çabalarıyla çağdaş kültür unsurları ile halk kültürü unsurları arasında bir köprü vazifesi görmüşler ve devrin aydınlarının üzerinde millî kültür kaynaklarına yönelme açısından olumlu bir etki uyandırmışlardır. Sanatlarını halka, halk hayatına, halk kaynaklarına açmaları ve buradan aldıkları unsurları şiirlerinde kullanmaları, bu şiirlerin geniş kitlelerce sevlmelerini de sağlamıştır.

⁴³ Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1973, s. 98.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

KAYNAKÇA

- TANPINAR Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergah Yayınları, İstanbul 1992.
- OKTAY Ahmet, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi, “Anadolu Kavağı”, *Gece Yarısı*, İş Bankası Kültür Yayınları, Derleyen: Mehmet Hamdi Eyuboğlu, İstanbul 2002.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi, *Dol Karabakır Dol*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi, “Halkın Sanat Anlayışı”, *Ses*, İstanbul Şubat 1940.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi, *Karadut*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002.
- KÜLEBİ Cahit, *Atımın Yelesi Bulut Renginde*, Adam Yayınları, İstanbul 2003.
- KÜLEBİ Cahit, *Bütün Şiirleri*, Adam Yayınları, 17. baskı, İstanbul 2003.
- YAVUZ Hilmi, “Cahit Külebi İçin”, *Zaman Yazıları Köşesi*, *Zaman Gazetesi*, 01.07.1997.
- ÜLKEN Hilmi Ziya, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Selçuk Yayınları, Konya 1966.
- ÇETİŞLİ İsmail, *Cahit Külebi ve Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- BALTACIOĞLU İsmail Hakkı, “Edebiyatta Türk’e Doğru”, *Türk’e Doğru*, Yeni Adam Yayınları, İstanbul 1942.
- KAPLAN Mehmet, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1973.
- MUTLUAY Rauf, *100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1973.
- BEYATLI Yahya Kemal, “Memleketten Bahseden Edebiyat”, *Edebiyata Dair*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1984.
- GÖKALP Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Toker Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*